

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת מכות - דף ח

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם יש מצווה לבנות סוכה.

מבואר בדברי הגמ' ששאל ההוא מרבנן את רבא, איך למדו מיער שהכוונה לחטיבת עצים רשות, אולי מדובר לצורך סוכה ועצי המערכה שהם מצווה. וכתב רש"י (ד"ה אין) "אין החטבה מצווה אלא עשיית הסוכה". עכ"ל. מבואר בדברי רש"י שיש מצווה בבניית הסוכה, כל מה שממועט מגדר מצווה זה חטיבת העצים, אבל הבניה דברים ברורים ברש"י שמוגדר למצווה.

ובאמת צריך להבין בדבר זה לכאורה כל בניית הסוכה מהווה "הכשר מצווה" ולא מגוף המצווה, א"כ מדוע מורה לשונן של רש"י שיש מצווה גמורה בעשיית הסוכה. ונושא זה רחב מאד ונביא בליקוט הדברים.

בערוך לר (לפנינו ד"ה שם ד"ה השתא) הקשה מאי שנא דחטיבה נקט רש"י דלא היו מצווה ואילו עשיית הסוכה חשיב מצווה הרי בין חטיבה ובין עשייה שניהם הוה מכשירי מצווה. וביאר הערוך ששעשה הוה מצווה טפי מחטיבה דלחד מ"ד (סוכה מו, א) מברך שהחיינו בעשיית הסוכה והביאו שם בתוס' (ד"ה העושה) מהירושלמי (פרק הרואה) שהעושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה. ונוקט הערוך דזה ילפי" מקרא שהתורה צויתה את העשייה דכתיב חג הסוכות תעשה לך דהיינו העשייה ולא הישיבה. ע"כ תו"ד.

מאיך בגמ' בסוכה (ב, ח) ת"ר סוכת גב"ך סוכת גוים סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותים סוכה מ"מ כשרה וכו' דת"ר סוכת רב"ש סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מ"מ כשרה וכו', למדנו מדברי הש"ס שלכאורה אין ענין בבניית הסוכה אפי' כל סוכה בתנאי שתהא מסוכת כהילכתא כמבואר בש"ס כשרה. ולכאורה לא צריך שתייה עשייתה לשם מצווה.

בבב"ב נזר (א"ח סי' תנט' אות י') הביא דהשואל נקט שאין מצווה בעשיית הסוכה מכך שסוכת גב"ך כשרה. (ועיין בערוך השולחן סי' תרמא) ודחה האב"ז את דבריו מלשון המשנה בשבועות דנקרא לבטל את המצווה שלא לעשות סוכה. (ועי' רשב"ש שלד)

בשיטמ"ק לכתובות (ז, ב ד"ה וכתב הריטב"א) מחלק בין ברכה על קידושין לבין עשיית סוכה וז"ל עשיית סוכה ועשיית ציצית שאין העשייה עושה כלום בעיקר המצווה עד שלישב טליתו וישב בסוכתו בחג אבל הקידושין עושה עושה עושה גמור להתיירה לו ע"י חופה ולאוסרה לכל העולם ומצווה באפי' נפשה היא וכו' עכ"ל.

כתב היראים (סי' תכא) סוכה. יתברך שם יוצרנו נצח צוה לישראל שיקיימו מצותיו זכר לניסיו וואהבתו אשר חיבבם מימי קדם דכתיב בפר' אמור וכו' בסוכות תשבו שבעת ימים פי' עשו סכך ושבו תחתיו ז' ימים וכתיב למען ידעו ודרתיתם כי בסוכות הושבתי את בני' בהוציאי אותם מארץ מצרים. עכ"ל. ובדבריו שכתב פי' עשו סכך ושבו תחתיו ז' ימים. מה הביאור ב"עשו סכך" אם המצווה היא בישיבת הסוכה ולא בעשו סכך.

בשאלתות דרב אחאי גאון (שאלתא קסט') כתב וז"ל דמחייבין דבית ישראל למעבד מטלתא ומיתב בה שבעה יומי דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים. עכ"ל. ולכאור' היה לו לומר דמחייבין דבית ישראל למיתב במטלתא שבעה יומי וכו' ואילו בשאלתות הוסיף "למעבד מטלתא" ובנוסף "ומיתב בה" נראה דלמד דיש מצווה בעשייה ויש מצווה בישיבה.

הגרי"ו פערלא בדרכי הארובה מבאר את לשון השאלות, שיש הכוונה שיש מצווה בעצם עשיית הסוכה אלא החיוב שהסוכה תעמוד ז' ימים, ועיי"ש בחשבון הנצי"ב בעמק שאלה (שם אות א) נקט שבאמת הביא השאלות שני פסוקים האחד על העשייה והשני על הישיבה דבמצווה זו מבואר בתורה אף ענין העשייה. ועיי"ש בהרחבה בדבריו ומראיתו והביא אף את דברי רש"י במכות לפנינו וכו'.

והעלה להסקא בעיקר המצווה היא ודאי הישיבה בסוכה אולם נאמר במצוות שמצווה בו יותר מבשלוחו ולפיכך התורה אמרה חג הסוכות תעשה לך שיש ענין בלעשות את הסוכה אע"פ שאפי' לא עשה סוכה מועיל לישב בשל חבירו וכדו'. ולפי דבריו נחא מה שמבואר בסוכת גב"ך ורקב"ש דכשרות. דאה"נ יש מצווה בעשייה אולם הוא בבחינת מצווה בו יותר מבשלוחו אולם אף אם לא עשה סוכה עיקר המצווה היא הישיבה.

לפי רש"י לפנינו, ניתן לבאר את קושיית האחרונים בתחילת מסכת סוכה, מדוע המסכת פותח בעשיית הסוכה ולא בהגדרות של ד' מינים שהם מבוארים בלשון הפסוק עוד קודם לישיבת סוכה.

הפותר יוסף בתחילת מסכת סוכה ביאר, משום שמצוות ארבעת המינים לא נהגת בכל מקום תמיד שהרי יש פעמים שבשאר הארץ אין מצווה אע"פ שנוהג בבבליין וכו' אולם מצוות סוכה נוהגת תמיד כן התורה לכן התנא פתח במצוות סוכה. ולפי דברי רש"י מבואר היטב, שהרי אם יש מצווה בעשיית הסוכה מלבד מה שהיא נוהגת כבר מליל יו"ט וד' מינים זה רק בבוקר של יו"ט, אבל יש להקדים את בניית הסוכה בתורת מצווה, לכן בודאי שבסידור ההלכה יש להקדים. והרבה האריכו לבאר מדוע התורה הקדימה ד' מינים לעשיית הסוכה, ועי' באור החיים באמור ועוד.

נושא: כמו בחיוב גלות. הרינה ברשות אחרת. מעשה מצווה. אב ובנו. ישראל כותי ועבד.

אמר רב פפא, אדם שזרק אבן כדי להוריד תמרים מהעץ והתמרים נפלו והרגו אדם, **יהיה תלוי במחלוקת רבי ורבנן** במשנה בדיון כחו, וכח כחו, **לרבי** שחייב בקיסם שניתז מהעץ ה"ה התמרים. **ורבנן** שאמרו שפטור בקיסם שניתז משום שזה כח כחו כך יהיה פטור מגלות בתמרים שנשרו מחמת כחו שבאבן. **והחדוש** שהיה צד שרבי יודה לרבנן בתמרים שמוגדר כח כחו ופטור, **קמ"ל** שלרבי חייב כמו שקיסם מן העץ מוגדר לכח ולא לכח כחו. **ולפי רבי** כח כחו יכול להיות **בזרק** גוש עפר על הדקל, **והגוש** הכה את העץ, **נפל** חתיכה מהעץ **והכה** את התמרים, **ונשרו** תמרים והרגו.

זרק אבן מרשות היחיד לרשות הרבים והרג, גולה. **אמר רבא"י** אם לאחר שזרק את האבן הוציא הלא את ראשו פטור. **זרק אבן** לתוך חצרו והרג, **אם לניזק** יש רשות להיכנס לחצרו, גולה. **ואם לניזק** אין רשות אינו גולה שאין זה דומה ל"יער" המבואר בפסוק. **לדעת אבא שאול** מדוקדק הפסוק ביחס לחטיבת עצים שהיא רשות, א"כ ממועט **אב** המכה את בנו לצורך חינוך וכן **רב** המכה תלמידו לתכנו וכן **שליח בי"ד** המכה את החייב מלקות, **כאשר נהרגו הבן**, **התלמיד והחייב** הם פטורים מגלות שאין הכאת רשות אלא מצווה.

ביאר ר"פ (למסנא) **הזורק אבן לרשות הרבים** לא מוגדר פושע, היות **ומדובר** בסותר את כותלו לכיון, אשפה ביום, ואשפה זו שימושה בלילה ולא ביום, **אולם** יש אנשים שצארים לשם ביום, **לכן אינו פושע** שהרי אינה מיועדת לשימוש ביום, **אינו אנוס** היות ויש אנשים שבאים לשם ביום.

לדעת רבא"י, אם הוציא את ראשו לאחר שזרק את האבן, הזורק פטור כמבואר בפסוק **ומצא** את רעהו ומת' וכאן המת המציא את עצמו. **אי"כ לשון "מצא"** מתבאר בלשון "עבר" היינו שהדבר כבר היה מצוי, **והדבר קשה** מנואל שדה אחוזה שכתוב "ומצא כדי גאולתו" וממעטים שאם היה מצוי בידו לא יכול לגאול, לכן לא יכול לגאול יפה בעד רע שהיה מצוי ברשותו וכו'. **ביאר רבא**, שכל מקום נדרש לפי עניינו בשדה אחוזה לומדים **"מצא"** בדומה ל"השיגה ידו", שלא היה ברשותו, ו"מצא" של רוצח בשגגה נלמד לפי עניינו בדומה ל"יער" שהיער עמד במקומו כך דורשים שההורג כבר היה ולא שהמציא את עצמו.

כמבואר לדעת אבא שאול, ממעוטים מדיון גלות הכאת מצוה כאב המחנך את בנו, רב את תלמידו ושליח בי"ד שלמד מיער שמדובר על חטיבת עצים של רשות. **שאל אחד מחכמים את רבא**, אולי מדובר אף על חטיבת עצים של מצווה כגון של סוכה או עצי המערכה, ובכ"ז אמרה התורה שאם הרג אדם בזמן חטיבת עצים של מצווה יגלה. **אמר רבא**, כיון שאם מצא חטוב אין מצווה לחטוב, מבואר שעצם חטיבת העצים אינה מצווה. **אי"כ שאל רבנא**, הרי אם הבן היה שומע בקול אביו וכן התלמיד היה שומע, לא היו צריכים להכותם, א"כ אף עתה לא מוגדר כמצווה. **אמר רבא** אפילו אם היו לומדים היה מצווה להכותם שנאמר "יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך". **אמר רבא**, ניתן לבאר אף בלא הענין של חטיבה של מצווה, יער האמור בתורה עניינו גם רוצה נכנס אם לא, א"כ נכנס. **ואילו אם חטיבה** הייתה מצווה היה חייב להיכנס ליער לחטוב עצים.

רבא דדקדק את דבריו ממה שנאמר "ואשר יבא את רעהו ביער" ו"אשר" מורה על רשות, **אי"כ שאל רב אזא בר אהבה** לבני ביאת מקדש בטומאה כתוב "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא" **ולפי דברי רבא** הכוונה למי שהטומאה תלויה ברצונו, אבל מי שטומא לתת מצווה אם היה פטור מכת שנוכס לבית המקדש בטומאה. **אמר רבא** התורה אמרה "טמא יהיה" בכל מקרה יש איסור ביאת טומאה. **שאל רב אזא** והרי מכאן למדו איסור ביאת מקדש לטבול יום, **אמר רבא** שכוונתו הייתה ל"עור טומאתו בו" המילה "עוד" מרובה.

ויש שלמדו את הסוגיא באופן אחר, "בחריש ובקציר תשבוח" האמור באיסורי שבת, **לדעת ר"ע** לא נדרש למקומו אלא לגבי איסור עבודת קרקע בתוספת שביעית. **לדעת רבי שמעאל** נדרש לגבי שבת להיתר קציר של מצווה, שהרי **חריש** האסור הוא חריש של רשות שאין חריש של מצווה, **כך קציר** רק של רשות אסור, ומותר לקצור את העומר אף בשבת. **שאל אחד החכמים את רבא** אולי יש חריש של מצווה לצורך מצוות העומר, **אמר לו רבא** כיון שאם מצא חרוש לא צריך לחרוש אין בכך מצווה. **ועי"ז שאל רבנא** אם הבן והתלמיד ילמדו לא יצטרכו להכותם, א"כ אין בזה מצווה. **ועי"ז ביאר רבא** שיש מצווה מחמת "יסר בנך ויניחך". **ואח"כ אמר רבא**, חרישה עוסקת בחרישה של רשות שהרי מצא חרוש אינו חורש, **ולבני בקצירה** אף אם מצא קצור יש מצווה בקצירה, א"כ ניתן ללמוד שקצירה דוחה שבת.

אם אב או בנו הרגו זה את זה בשוגג, גולה לעיר מקלט. **מבאר הגמ'** שהתורה מזהירה על שחלמדו אומנות, **אבל** אם מדובר שזה אומנות לצורך פרנסתו של מעשה מצווה ואין חייב על הריגתו גלות. **ולבני בן שנהרג את אביו** הדבר תלוי במחלוקת ר"ע ורבנן. **לדעת ר"ש** חנק חמור מסייף ויש כפרה בסייף ולא בחנק וא"כ ההורג אביו לא גולה שזה שגגת חנק. **ולרבנן** מסייף חמור מחנק יש כפרה על חנק ושגג בעבירה שעושה סייף גולה, ולכן הורג אביו בשגגה גולה. **לדעת רבא**, הביאור בבירייתא שממועט גלות על הורג אביו מדובר בעושה חבורה, **והיותו** שבחבורה במזיד חייב מיתה, בשוגג היה צריך לגלות, קמ"ל.

הכל גולים ע"י הריגת ישראל בשגגה, **מבאר הגמ'** שהכוונה **לכותי ועבד**, לגבי גלות באופן שריגו בשגגה, **ומבואר בבירייתא** שאף לוקח מחמתו, **לא יתכן** על קללה בשם, **כיון** שכותי אינו עושה מעשה עמך. **ביאר רב אבהו בר יעקב**, העיד על הכותי והזום. **ודוחה הגמ'** שהרי לא שייך להעמיד הזמה לגבי עבד שאינו בפרשת עדות. **אלא ביאר רב אחא בריה דרב איקא**, הכה הכהה שאין בה שווי של פרוטה, **כדברי רבי אמי** שאם אין בהכאה שו"פ, חייב מלקות, **על אף** שבקללה לא מתחייב כיון שאינו עושה מעשה עמך.